

AUTOMATYKA	NORMA BRANŻOWA	BN-72
	Automatyka przemysłowa	5641-01
	Membrany zbrojone do elementów regulacji	
	Wymagania i badania	Grupa katalogowa XIII 70 ¹⁾

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są ogólne wymagania i badania membran zbrojonych, gumowych lub z tworzyw sztucznych do elementów wykorzystujących w procesie regulacji sprężone powietrze.

1.2. Zakres stosowania przedmiotu normy. Membrany objęte niniejszą normą, przeznaczone do pracy w urządzeniach pneumatycznych do regulacji i sterowania procesów technologicznych (i stosowane do siłowego sumowania impulsów pneumatycznych oraz wzmacniania ciśnieniowego i przepływowego) w zakresie średnich ciśnień sygnałów wg PN-59/M-42001²⁾ oraz następujących temperatur otoczenia:

- 50 ÷ 50°C (223 ÷ 323 K)
- 30 ÷ 50°C (243 ÷ 323 K)
- 30 ÷ 60°C (243 ÷ 333 K)

1.3. Określenia

1.3.1. Membrana zbrojona — przegroda, składająca się z materiału zbrojenia mającego na celu zwiększenie wytrzymałości oraz pokrycia zbrojenia zapewniającego szczelność.

1.3.2. Szczelność membrany — zdolność rozgraniczania dwóch ośrodków względem siebie. Miarą szczelności jest ilość czynnika przenikającego przez membranę przy określonej różnicy ciśnień w określonej jednostce czasu.

1.3.3. Szczelność poprzeczna membrany — szczelność wg 1.3.2 mierzona w kierunku prostopadłym do powierzchni pracującej membrany.

1.3.4. Szczelność wzdłużna membrany — szczelność wg 1.3.2 mierzona w kierunku równoległym do powierzchni membrany.

1.3.5. Sztywność ciśnieniowa membrany — stosunek przyrostu, różnicy ciśnień do przyrostu ugięcia środka membrany wyrażony w kilogra-

mach — siły na centymetr sześcienny (niutonach na metr sześcienny)

$$C = \frac{\Delta p}{\Delta f}$$

Δp — przyrost różnicy ciśnień, kG/cm² (N/m²),
 Δf — przyrost ugięcia, cm (m).

1.3.6. Histereza membrany — różnica wartości przesunięcia środka membrany przy zmianie kierunku działania ciśnienia dla przesunięć f mierzonych przy zerowej różnicy ciśnień.

1.3.7. Powierzchnia czynna membrany — stosunek przyrostu siły do różnicy ciśnień wywołujących tę siłę, wyrażony w centymetrach kwadratowych (metrach kwadratowych)

$$s = \frac{\Delta F}{\Delta p}$$

ΔF — przyrost siły, kG (N),
 Δp — przyrost ciśnienia, kG/cm² (N/m²).

1.3.8. Ciśnienie dopuszczalne — ciśnienie, które nie spowoduje trwałej utraty własności membrany.

1.3.9. Ciśnienie niszczące — ciśnienie, które wywołuje nieodwracalne zmiany własności powodujące całkowitą nieużyteczność membrany.

1.4. Normy związane

PN-71/C-04205 Guma. Oznaczanie własności mechanicznych przy rozciąganiu

PN-56/C-04214 Guma. Oznaczanie temperatury kruchości w niskich temperaturach metodą uderzeniową

PN-63/C-04216 Guma. Oznaczanie odporności gumy na starzenie wg metody Geera

PN-71/C-04238 Guma. Oznaczanie twardości metodą Shore'a

¹⁾ Symbol wg SWW: 0915-9.

²⁾ W jednostkach SI przyjmując 1 kG = 10 N liczbowy zakres ciśnień sygnału wynosi 20 ÷ 100 kN/m².

Przemysłowy Instytut Automatyki i Pomiarów
Ustanowiona przez Naczelnego Dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Automatyki i
Aparatury Pomiarowej „Mera” dnia 9 października 1972 r. jako norma obowiązująca w zakresie produkcji
od dnia 1 lipca 1973 r. (Dz. Norm. i Miar nr 1/1973 poz. 2)

- PN-65/C-04265 Guma. Oznaczanie metodą rozwarstwienia na zrywarce, wytrzymałości połączenia gumy z gumą, gumy z tkaniną i tkaniny z tkaniną
- PN-68/C-94099 Guma. Wytyczne przechowywania i konserwacji wyrobów gumowych
- PN/C-96073 Oleje do sprężarek powietrznych. Warunki techniczne
- PN-59/M-42001 Automatyka przemysłowa pneumatyczna średniego ciśnienia. Znamionowy zakres zmian ciśnień sygnałów
- PN/N-03010 Statystyczna kontrola jakości. Losowy wybór sztuk do próbek
- PN-67/O-79252 Produkty w opakowaniach transportowych. Znaki i znakowanie. Wymagania podstawowe
- PN-68/P-04612 Metody badań wyrobów włókienniczych. Pomiar grubości
- PN-71/P-04613 Metody badań wyrobów włókienniczych. Tkaniny. Wyznaczanie masy liniowej i powierzchniowej
- PN-70/P-04626 Metody badań wyrobów włókienniczych. Tkaniny. Wyznaczenie wytrzymałości na rozciąganie i wydłużenia
- PN-65/P-04637 Kontrola jakości wyrobów włókienniczych. Tkaniny. Wyznaczanie liczby nitki na 10 cm
- PN-53/P-04644 Kontrola jakości wyrobów włókienniczych. Tkaniny. Wyznaczanie zawartości apretury
- PN-54/P-82001 Tkaniny bawełniane. Błędy

2. WYMAGANIA

2.1. Wymiary — wg norm przedmiotowych.

2.2. Materiały

2.2.1. Materiał zbrojenia. Tkanina bawełniana użyta jako materiał zbrojenia powinna spełniać wymagania:

- masa powierzchniowa wg PN-71/P-04613 — $70 \pm 5 \text{ g/m}^2$,
- liczba nitki na 10 cm (0,1 m) dla osnowy i wątku wg PN-65/P-04637 — 450,
- wytrzymałość na rozrywanie w kierunku osnowy i wątku wg PN-70/P-04626 — nie mniej niż 26,3 kG (258 N) w kierunku osnowy i 5 kG (49 N) w kierunku wątku,
- grubość wg PN-68/P-04612 — nie więcej niż 0,013 cm ($13 \cdot 10^{-5} \text{ m}$),
- zawartość apretury wg PN-53/P-04644 — nie dopuszcza się,
- błędy niedopuszczalne wg PN-54/P-82001 p. 6, 7, 9, 11, 18, 27; nie dopuszcza się także po obydwu stronach tkaniny występujących włosków.

2.2.2. Materiał pokrycia zbrojenia. Guma użyta jako materiał pokrycia zbrojenia powinien speł-

niać wymagania:

- wytrzymałość na rozciąganie wg PN-71/C-04205 — 50 kG/cm^2 ($50 \cdot 10^5 \text{ N/m}^2$),
- wydłużenie w chwili zerwania wg PN-71/C-04205 — nie mniejsze niż 300%,
- trwałe wydłużenie po zerwaniu wg PN-71/C-04205 — nie większe niż 5%,
- twardość w stopniach Shore'a wg PN-71/C-04238 — 70^{+5} Sh ,
- temperatura kruchości w niskich temperaturach wg PN-56/C-04214 — nie wyższa niż -55°C (218 K),
- zmiana masy w temperaturze $70 \pm 3^\circ\text{C}$ ($343 \pm 3 \text{ K}$) pod wpływem działania oleju do sprężarek powietrznych wg PN/C-96073 po upływie 24 godz nie więcej niż 5%.
- współczynnik odporności gumy na przyspieszone starzenie wg PN-63/C-04216 w temperaturze $120 \pm 3^\circ\text{C}$ ($393 \pm 3 \text{ K}$) w czasie 72 godz SC_{RV} nie mniej niż 70%,
- wytrzymałość na rozwarstwienie wg PN-65/C-04265 — nie mniejsza niż 0,6 kG/cm (600 N/m).

Tworzywo sztuczne użyte jako materiał pokrycia zbrojenia powinno mieć właściwości nie gorsze niż guma. Materiał tworzywa powinien być określony po uzgodnieniu z wytwórcą.

2.3. Szczelność poprzeczna. Membrany powinny wykazywać szczelność nie mniejszą niż

$$3 \cdot 10^{-4} \frac{\text{Tr} \cdot l}{s} \left(4 \cdot 10^{-5} \frac{\text{N} \cdot \text{m}}{s} \right)$$

2.4. Szczelność wzdłużna. Membrany powinny wykazywać szczelność nie mniejszą niż

$$1 \cdot 10^{-4} \frac{\text{Tr} \cdot l}{s} \left(1,33 \cdot 10^{-5} \frac{\text{N} \cdot \text{m}}{s} \right)$$

2.5. Sztywność ciśnieniowa. Wartość sztywności podaje wytwórca. Odchyłki nie powinny być większe niż $\pm 35\%$.

a) dla membran pracujących z małymi ugięciami (sumatory, wzmacniacze ciśnienia) $f = +0,02 \text{ cm}$,

b) dla membran pracujących z dużymi ugięciami (wzmacniacze mocy, przepusty ciśnienia) — nie określa się.

2.6. Histereza — wg norm przedmiotowych.

2.7. Powierzchnia czynna — wg norm przedmiotowych.

2.8. Odchyłki powierzchni czynnej — w funkcji ciśnienia dla partii membran nie powinny przekraczać 0,2% powierzchni czynnej mierzonej przy średnim ciśnieniu pomiarowym wynoszącym $0,6 \text{ kG/cm}^2$ ($6 \cdot 10^5 \text{ N/m}^2$).

2.9. Ciśnienie dopuszczalne — nie mniejsze niż $1,4 \text{ kG/cm}^2$ ($14 \cdot 10^4 \text{ N/m}^2$).

2.10. Ciśnienie niszczące — nie mniejsze niż 7 kG/cm^2 ($7 \cdot 10^5 \text{ N/m}^2$).

2.11. Równomierność rozłożenia materiału zbrojenia. Dla membran o grubości do 0,04 cm dopuszcza się przesunięcie od położenia określonego w normie przedmiotowej wynoszące $\pm 20\%$ całkowitej grubości membrany. Dla membran o większej grubości nie ogranicza się równomierności rozłożenia materiału zbrojenia.

2.12. Ugięcia dopuszczalne

a) dla membran pracujących z małymi ugięciami (sumatory, wzmacniacze ciśnienia) $f = \pm 0,02$ cm,

b) dla membran pracujących z dużymi ugięciami (wzmacniacze mocy i inne) $f = \pm 0,1$ cm.

2.13. Wykończenie. Powierzchnie zewnętrzne membrany powinny być gładkie, bez rys, wolne od zadrapań, wykruszeń ziarna pokrycia, pęcherzy i rozwarstwień. Na powierzchni wewnętrznej szczytu fali niedopuszczalne są widoczne ślady zbrojenia. W miejscu przejścia płaszczyzny w fałdę nie może być widocznych zmarszczeń i fałd. W otworach i na obrzeżu nie dopuszcza się widocznych gołym okiem strzępów zbrojenia.

2.14. Cechowanie. Na przywieszce znajdującej się w opakowaniu jednostkowym powinna być umieszczona cecha zawierająca co najmniej:

- nazwę lub znak wytwórni,
- oznaczenie wg norm przedmiotowych,
- numer fabryczny, w którym dwie pierwsze cyfry oznaczają miesiąc produkcji, dwie następne — rok produkcji,
- znak Kontroli Technicznej,
- symbol BN.

3. PAKOWANIE, PRZECHOWYWANIE I TRANSPORT

3.1. Pakowanie

3.1.1. Przygotowanie do pakowania. Membrany powinny być przesypane talkiem.

3.1.2. Pakowanie bezpośrednie. Membrany przygotowane wg 3.1.1. z zaświadczeniem wytwórcy o wynikach badań wg 4.6 powinny być po zabezpieczeniu przed dopływem światła ciasno umieszczone w woreczku polietylenowym w ilości nie większej niż 20 sztuk. Na woreczku powinien być umieszczony stempel kontroli technicznej i napis zawierający co najmniej:

- kraj,
- oznaczenie wg 2.14.

3.1.3. Pakowanie do transportu. Membrany ułożone fałdą do góry w opakowaniu wg 3.1.2 powinny być umieszczone w opakowaniu zbiorczym w sposób zabezpieczający je przed uszkodzeniem, wpływami atmosferycznymi i działaniem światła. Masa opakowania transportowego nie powinna przekraczać 50 kg. Na opakowaniu transporto-

wym powinny być umieszczone znaki lub napisy wg PN-67/O-79252 o następującej treści:

- góra,
- chronić przed zamoczeniem,
- chronić przed światłem.

3.2. Przechowywanie. Membrany ułożone fałdą do góry i pakowane wg 3.1.2 należy przechowywać zgodnie z PN-68/C-94099. Membrany należy chronić przed działaniem światła. Okres przechowywania membran nie powinien być dłuższy niż 2 lata. Membrany mogą być jednak przechowywane przez okres 4 lat, jeżeli po ich 2-letnim przechowywaniu przeprowadzone badania pełne na próbkach pobranych zgodnie z p. 4.3 wykażą ich zgodność z wymaganiami normy.

3.3. Transport. Membrany opakowane wg 3.1.3 należy przewozić dowolnymi krytymi środkami transportowymi.

4. BADANIA

4.1. Program badań

4.1.1. Badania pełne należy wykonywać przy zatwierdzeniu formy wulkanizacyjnej do produkcji, przed uruchomieniem seryjnej produkcji membran lub w przypadku wprowadzenia zmian konstrukcyjnych, zastosowania innych metod technologicznych bądź zmiany materiałów mogących wpłynąć na jakość lub twardość membrany oraz okresowo w trakcie wytwarzania co najmniej raz w roku, w celu wykazania zgodności z określonymi wymaganiami normy.

Dla każdego badania pełnego należy sporządzić protokół badania.

Badania pełne obejmują (z zachowaniem kolejności):

- ogłędziny,
- sprawdzenie wymiarów,
- sprawdzenie szczelności,
- sprawdzenie sztywności,
- sprawdzenie histerezy,
- sprawdzenie powierzchni czynnej,
- sprawdzenie ciśnienia niszczącego.

4.1.2. Badania niepełne (wyrobu), którym podlega przy odbiorze przez zamawiającego dowolna membrana obejmuje 5.1.1a) ÷ c) — tylko grubości membrany: d) i e) dla każdej nowej partii pokrycia oraz g) — dla każdej nowej partii zbrojenia.

4.2. Wielkość i skład partii. Przed przystąpieniem do badań pełnych wg 4.1.1 i niepełnych wg 4.1.2 membrany należy podzielić na partie nie przekraczające 200 sztuk. Do partii zalicza się membrany o tej samej konstrukcji, technologii, tym samym składzie surowców oraz przygotowane w tym samym dniu.

4.3. Pobieranie próbek. Z wyprodukowanej partii określonej wg 4.2 należy pobrać sposobem losowym wg PN/N-03010 do badań pełnych wg 4.1.1 co najmniej 5 sztuk, a do badań niepełnych wg 4.1.2 z wyprodukowanej partii określonej wg 4.2 należy pobrać sposobem losowym wg PN/N-03010 5÷7 sztuk.

4.4. Opis badań

4.4.1. Warunki badań. Badania należy przeprowadzić w temperaturze $20 \pm 1^\circ\text{C}$ ($293 \pm 1\text{ K}$). Dla membran z gumowym materiałem pokrycia dopuszcza się temperaturę $20 \pm 3^\circ\text{C}$ ($293 \pm 3\text{ K}$). Zamocowanie powinno być identyczne z warunkami pracy membrany. Przed przystąpieniem do badań membrany należy przetrzymać pod ciśnieniem $1,4\text{ kG/cm}^2$ ($14 \cdot 10^4\text{ MN/m}^2$) w ciągu 8 godz.

4.4.2. Oględziny należy przeprowadzić nieuzbrojonym okiem w świetle białym rozproszonym.

4.4.3. Sprawdzenie wymiarów należy wykonać za pomocą czujników przesunięcia o dokładności minimum $0,01\text{ mm}$ — z dociskiem mierniczym nie większym niż 30 G ($300 \cdot 10^{-3}\text{ N}$) o średnicy stopki nie mniejszej niż 10 cm . Sprawdzenie grubości obrzeża membrany przeprowadza się na obwodzie obrzeża w trzech dowolnych, równomiernie rozłożonych punktach. Sprawdzenie grubości membrany na części falistej przeprowadza się metodą bezstykową dośrodkowo co 120° . Dla pomiarów na mikroskopie warsztatowym dopuszcza się wycięcie dośrodkowo 3 pasków o szerokości $0,2\text{ cm}$ co 120° i następnie przeprowadza pomiar z zastosowaniem szablonu. Pomiar grubości fali przeprowadza się minimum w 5 punktach (w wierzchołku, w punktach przegięcia oraz w punktach przejścia fali w płaszczyznę). Pomiar kształtu części falistej przeprowadza się również metodą bezstykową. Sprawdzenie pozostałych wymiarów należy wykonywać za pomocą warsztatowych narzędzi pomiarowych lub sprawdzianów mających odpowiednią dokładność.

4.4.4. Sprawdzenie równomierności rozłożenia zbrojenia. Z membrany należy wyciąć próbki wg 4.4.3 i zabarwić intensywnym barwnikiem w stosunku do zbrojenia (kontrastującym z kolorem gumy) i umieścić pod mikroskopem warsztatowym z jednoczesnym oświetleniem przekroju membrany.

4.4.5. Sprawdzenie szczelności poprzecznej po zamocowaniu wg 4.4.1 przeprowadza się powietrzem o ciśnieniu 1 kG/cm^2 ($0,1\text{ MN/m}^2$) działającym od strony wklęsłej membrany. Pomiar ilości przechodzącego powietrza poprzecznie do powierzchni membrany przeprowadza się metodami wolumetrycznymi.

4.4.6. Sprawdzenie szczelności wzdłużnej przeprowadza się w warunkach wg 4.4.5, lecz wzdłużnie do powierzchni membrany.

4.4.7. Sprawdzenie sztywności ciśnieniowej. Po zamocowaniu wg p. 4.4.1 membrany poddaje się ciśnieniu $0,6\text{ kG/cm}^2$ ($0,06\text{ MN/m}^2$) oraz równoważy siłą skupioną np. za pomocą odważników. Następnie ciśnienie pod membraną zmienia się aż do uzyskania przesunięcia środka membrany zgodnie z 2.5a), odczytuje się ciśnienie, a następnie zmienia się aż do otrzymania przesunięcia środka membrany wg 2.5 b). Sprawdzenie to należy wykonać dla temperatur w zakresie od -40 do $+60^\circ\text{C}$ co 20°C (233 do 333 K co 20 K).

4.4.8. Sprawdzenie histerezy. Po zamocowaniu wg 4.4.1 membranę poddaje się ciśnieniu $0,6\text{ kG/cm}^2$ ($0,06\text{ MN/m}^2$) oraz równoważy się siłą skupioną np. za pomocą odważników. Następnie ciśnienie pod membraną zmienia się aż do uzyskania przesunięcia środka membrany zgodnie z dodatnią wartością wg 2.5a). Następnie obniża się ciśnienie do wartości, przy której środek membrany osiąga ujemną wartość określoną wg 2.5a). Następnie ciśnienie podwyższa się do wartości $0,6\text{ kG/cm}^2$ ($0,06\text{ MN/m}^2$). Różnice położenia środka membrany przy wartości ciśnienia $0,6\text{ kG/cm}^2$ ($0,06\text{ MN/m}^2$) w obu przypadkach muszą być mniejsze niż podane w odpowiednich normach przedmiotowych. Sprawdzenie to należy wykonać dla temperatury w zakresie od -40°C do $+60^\circ\text{C}$ co 20°C (233 do 333 co 20 K).

4.4.9. Sprawdzenie powierzchni czynnej. Po zamocowaniu wg 4.4.1 membranę poddaje się ciśnieniu $0,6\text{ kG/cm}^2$ ($0,06\text{ MN/m}^2$) następnie mierzy się siłą, skupioną metodami bezprzesunięciowymi. Podczas sprawdzenia środkowa część membrany powinna leżeć w tej samej płaszczyźnie co obrzeże. Różnice powierzchni czynnej dla partii membran nie powinny przekraczać wartości podanej w normie przedmiotowej.

Celem sprawdzenia wielkości odchyłki powierzchni czynnej od przesunięcia części środkowej membrany po zamocowaniu wg 4.4.1 poddaje się ciśnieniu $0,6\text{ kG/cm}^2$ ($0,06\text{ MN/m}^2$) następnie mierzy się siłą skupioną metodami bezprzesunięciowymi. Następnie przesuwają się środek membrany o wartości wg 2.4a) i ponownie mierzy się siły metodami bezprzesunięciowymi. Różnica obydwu wartości powinna zawierać się w granicach podanych przez normy przedmiotowe.

4.4.10. Sprawdzenie ciśnienia dopuszczalnego. Po zamocowaniu wg 4.4.1 membranę poddaje się ciśnieniu $1,4\text{ kG/cm}^2$ ($0,14\text{ MN/m}^2$) przez 4 godz. Po tym czasie membranę poddaje się badaniom wg 4.1.1c) ÷ e).

4.4.11. Sprawdzenie ciśnienia niszczącego. Po zamocowaniu wg 4.4.1 i unieruchomieniu środka — membranę poddaje się ciśnieniu 7 kG/cm² (0,7 MN/m²) przez okres 10 min. Po tym czasie membranę poddaje się badaniom wg 4.1.1c).

4.5. Ocena wyników badań. Wyniki badań należy uznać za dodatnie, jeżeli wszystkie badania wg 4 dadzą wynik dodatni.

4.6. Zaświadczenie wytwórcy o wynikach badań. Na żądanie zamawiającego, podane nie później niż w zamówieniu, wytwórca obowiązany jest wystawić zaświadczenie stwierdzające zgodność partii z wymaganiami normy podając jednocześnie protokół z wynikami przeprowadzonych ostatnio badań pełnych (okresowych) przewidzianych normą.

K O N I E C